

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА

з зіставного мовознавства

на тему: **Мовні засоби вираження «невизначеності» в сучасних англійській та українській мовах: їх семантичні та прагматичні властивості**

Студентки 3 курсу групи ПА 15-21
Факультету германської філології і перекладу
Напрямку підготовки 035 “Філологія”
Спеціальності Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Шульги Тетяни Ігорівни
Керівник **Березенко В. М.**,
кандидат філологічних наук, доцент

Національна шкала _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ – 2024 р.

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Finno-Ugric Philology

COURSE PAPER

Linguistic means expressing «uncertainty» in Modern English and Ukrainian: their semantic and pragmatic characteristics

SHULHA TETIANA

Group PA 15-21

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof. **VICTORIIA BEREZENKO**

PhD (Linguistics)

Kyiv 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	7
1.1 Артикль як традиційний засіб вираження невизначеності в англійській мові	7
1.2 Периферійні засоби вираження «невизначеності» в англійській мові	13
РОЗДІЛ 2 СЕМАНТИЧНІ Й ПРАГМАТИЧНІ ОЗНАКИ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	18
2.1 Дієслова та їх роль у позначенні «невизначеності» в англійській мові, їх формальні відмінності	18
2.2 Вказівні та неозначені займенники як показник «невизначеності» в українській мові	22
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	29
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	31

ВСТУП

Актуальність теми: Проблема невизначеності як специфіки людського буття та пізнання світу розроблялася ще з часів античної філософії, передусім як онтологічна та гносеологічна проблема. Однак англійська та українська мови досі відрізняються за способом вираження невизначеності. Сучасні лінгвісти використовують різні підходи до комплексного вивчення мови, враховуючи функціонально-семантичний, прагматичний, системно-структурний, когнітивний та комунікативний аспекти. Вивчення категорії невизначеності як з морфологічної, так і з функціонально-семантичної точок зору порушує широке коло теоретичних питань. Останніми роками мовні явища аналізуються крізь призму нових підходів і відповідних методів, змінюючи усталені концепції та розробляючи нові генеративні теорії. Сучасні лінгвісти використовують різні підходи до всебічного вивчення мови з урахуванням функціонально-семантичного, прагматичного, системно-структурного, когнітивного та комунікативного аспектів.

Як граматичні категорії, категорії означеності та неозначеності певним чином притаманні більшості мов. Зміст категорії неозначеності вказує на те, чи належить об'єкт, позначений іменником, до певного класу об'єктів, чи вважається відмінним від класу об'єктів того ж типу.

В англійській мові категорія неозначеності виражається граматично. Означений артикль — the, неозначений артикль — a або an.

Однак це поняття не може бути повністю виключене з системи української мови, оскільки українська мова також займається описом предметів, які або належать до узагальненого класу предметів, або відрізняються від класу предметів того ж типу. Тому граматична категорія неозначеності в українській мові є латентною та імпліцитною.

Крім того, категорії визначеності та невизначеності не є тотожними у лексичному вираженні двох мов, тому, залежно від контексту, слід звертати увагу на точність та зрозумілість передачі думки при перекладі.

Знання різних способів вираження неоднозначності допомагає ораторам і письменникам чітко й ефективно доносити свої ідеї. Це особливо важливо в академічній, науковій та професійній сферах, де точність і ясність мають першорядне значення.

У світі, де міжкультурна комунікація стає все більш поширеною, розуміння мовних способів вираження двозначності допомагає уникнути непорозумінь і конфліктів. Це особливо важливо у спілкуванні з людьми з різним культурним та мовним походженням.

Питання мовних засобів вираження двозначності є предметом дослідження в галузі лінгвістики. Вивчення та аналіз цих засобів допомагає зрозуміти структуру, значення та прагматику мови, а також виявити зв'язки між мовою та культурою.

Ефективне використання мовної двозначності може впливати на те, як ваші співрозмовники сприймають вашу мову. Деякі лінгвістичні структури можуть створювати враження нечіткості та двозначності, що може бути корисним у певних комунікативних ситуаціях.

Метою даної курсової роботи є аналіз мовних засобів реалізації «невизначеності». Для досягнення поставленої мети ставляться наступні завдання:

1. Дослідити засоби вираження «невизначеності» в англійській мові;
2. Визначення артикля як засіб вираження невизначеності в англійській мові;
3. Дослідити семантичні та прагматичні ознаки засобів вираження «невизначеності»;

4. Дослідити дієслова та їх роль у позначенні «невизначеності» в англійській мові, їх формальні відмінності;

5. Дослідити вказівні та неозначені займенники як показник «невизначеності» в українській мові

Об’єктом дослідження є мовні засоби вираження «невизначеності» в сучасних англійській та українській мовах

Предметом дослідження – семантична й прагматична складова мовних засобів реалізації “невизначеності” у сучасних англійській і українській мовах.

Методи дослідження: емпіричні та теоретичні (аналіз, пояснення, класифікація); аналіз результатів. Підготовчий етап виконання дослідницької роботи передбачав оглядово-аналітичний аналіз спеціальної літератури, її синтез, систематизацію та узагальнення. На заключному етапі роботи проводилась обробка отриманих даних, їх аналіз, інтерпретація.

Структура та обсяг роботи зумовлені її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, 2 розділів, загального висновку, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Артикль як традиційний засіб вираження невизначеності в англійській мові

В англійській мові категорія неозначеності є відкритою і виражається через вибір неозначеного артикля. Наявність неозначеного артикля і, як наслідок, відкритість категорії невизначеності в цій мові можна розглядати як свідчення того, що поняття невизначеності є важливим елементом світогляду носіїв цієї мови.

Артикль — це граматична частина мови, яка стоїть перед іменником і описує його предмет. В англійській мові існує три типи артиклів: означений артикль ("the"), неозначений артикль ("a" та "an") і артикль без артикля (іноді відомий як "нульовий артикль").

В англійській мові слова з однаковою вимовою і написанням можуть належати до різних частин мови і мати різні значення. Артиклі — це особливі частки, які вживаються з іменниками для позначення визначеності або невизначеності і допомагають відрізнити їх від дієслів, прикметників та інших частин мови. В українській мові немає еквівалента цієї частки, тому артикль сприймається як невід'ємна частина іменника.

Артиклі є важливою частиною англійської мови, тому якщо ви збираєтеся вивчати англійську як другу мову, вам потрібно знати, як їх використовувати.

В англійській мові категорія неозначеності є центральним доменом з повним морфологічним ядром, вираженим артиклевою формою іменника. Артикль (від лат. *articulus* — «Елемент зв'язку») — традиційна назва визначника, однієї з найскладніших і найтонших граматичних категорій іменника [9].

У світових мовах існує два основні типи систем представлення означень (або систем артиклів). У першому типі головну роль відіграє контраст між відмінками іменників, тоді як у другому типі — контраст між означеним і неозначеним відмінками. Перший тип характерний для тюркських, іранських та африканських мов. Однак нас цікавить другий тип системи визначення, який поширений в європейських мовах (особливо в англійській). Ця система базується на протиставленні значень визначеності та невизначеності. Це протиставлення можливе для самого референтного іменника і залежить від того, чи вважає адресат об'єкт відомим або невідомим.

Наприклад: „*The photograph was taken on the last day of the fateful summer, just a few minutes before our second and final attempt to thwart our fate*” [25]. – Знімок був зроблений в останній день нашого фатального літа, лише за декілька хвилин до нашої другої й останньої спроби обманути долю.

У цьому випадку той, хто говорить, впевнений у тому, що адресату відомо, про який саме знімок іде мова.

Показник невизначеності для іменника «X» має таке значення:

Наприклад: «*A short slim girl passed me at a rapid, high-heeled tripping step*” [25]. — Повз мене швидким кроком на високих підборах пройшла струнка дівчина невеликого зросту.

Як бачимо, саме це значення часто виражаються з допомогою службових слів, які називаються певними чи невизначеними артиклями. Нереперенціальний статус іменника в таких системах, звичайно, теж позначається, але не спеціальним показником, а відсутністю артикля (так званий нульовий артикль):

"*She wrote poetry*” [25]. – Вона писала вірші.

Отже, артикль – це частина мови, що використовується для вираження категорії достовірності/невизначеності.

В англійській мові розрізняють такі види артиклів:

- певний артикль — the — вказує на те, що цим словом позначається конкретний предмет (відомий з контексту, єдиний у своєму роді предмет або предмет, який був згаданий раніше), явище;

- невизначений артикль — a, an — вказує на те, що слово означає певний предмет, явище, не відрізняючи його від інших подібних;

- нульовий артикль має те саме значення, що й невизначений артикль (наприклад, в англійській мові при використанні іменника у множині).

Артиклі в англійській мові – це слова, які вживаються лише з іменниками або зі словами, що перейшли до розряду іменників – субстантивованих частин мови.

Поряд із вказівними, присвійними та невизначеними займенниками артикль передає в англійській мові визначеність та невизначеність.

В англійській мові артикль ставиться перед іменником, до якого він належить – препозитивний артикль.

Іменник в англійській мові супроводжується артиклем (the, a/an). Але серед лінгвістів існують певні розбіжності щодо сутності статті та її значення. Проблема граматичного значення артикля та його місця – одна з найскладніших в англійській граматиці. Проблема розміщення статей представлена двома теоріями. Один із них розглядає поєднання «Артикль + Іменник» як аналітичну форму. Згідно з другою теорією, артикль відноситься до службової частини мови, а поєднання «Артикль + Іменник» трактується як особливий вид з'єднання.

Хоча артикль і є морфологічним показником імені (це його основне формальне призначення у мові), він не утворює разом з ім'ям такої нерозривної одиниці, як, наприклад, аналітична форма дієслова. Насамперед артикль визначає ім'я, між артиклем і іменником існує синтаксичний зв'язок, якого немає між компонентами аналітичної форми.

Артикль можна замінити займенником *the – this, that*; *a/an – some*, а допоміжне дієслово в аналітичній формі нічим замінити не можна.

Не маючи лексичного значення, артикль має граматичне значення достовірності/невизначеності.

Артикль як частину мови визначається з урахуванням трьох ознак: форми, функції, значення.

Щодо сенсу, то артикль, як ми вже зазначали, виступає індикатором категорії визначеності/невизначеності.

Як морфологічний показник артикль є показником іменника, або визначника.

Синтаксична функція. У статті визначається ліва межа певної спілки:
the leaves

Those leaves.

Стаття може виконувати як анафоричну функцію (виступаючи у ролі своєрідної зворотної посилання), і катафоричну функцію (пряме посилання). Наприклад: *This is a pen. The pen is white* (анафора).

Основна семантична функція артикля — актуалізація поняття, здатність передати сенс ідентифікації предмета, позначеного іменником, або сенс приналежності до класу однорідних предметів.

Існують певні спірні моменти, з якими дослідники стикаються при розгляді статті, зокрема:

- розглядати артикль як слово чи морфему;
- якщо це слово, то воно є частиною мови;
- кількість статей.

Є дві позиції:

1) Стаття – це слово, хай і офіційне. На користь цього говорить твердження про можливість віддаленого розташування артикля щодо іменника.

2) Артикль сприймається як морфема іменника.

Деякі лінгвісти (Крістоферсен) розглядають артикль як елемент, що створює певну граматичну категорію іменника, хоча різними лінгвістами він визначається по-різному, зокрема, як елемент, що створює категорію визначеності, співвіднесеності, достовірності. Дехто вважає, що артикль прирівнюється до об'єктного займенника, а союз «Артикль + Іменник» у цьому випадку є визначальним союзом.

У вітчизняному мовознавстві поширена теорія, згідно з якою артикль є самостійним службовим словом, що не утворює аналітичної форми, оскільки до нього необхідно було б включити іменник з будь-яким визначником (якийсь, будь-який, цей), здатним заміняти статті в аналітичному поєднанні. Артикль не може розглядатися як синтаксичне поєднання, що дорівнює поєднанню «Займенник + Іменник», оскільки артикль не має самостійного лексичного значення і, відповідно, самостійної синтаксичної позиції, оскільки артикль не може вживатися незалежно від іменника.

В. В. Бурлакова вважає, що артикль слід розглядати як перехідне явище, яке не може бути віднесене ні до морфології, ні до синтаксису. З одного боку, це маркер іменника, показник його частиномовної приналежності, що зближує артикль з морфемою. З іншого боку, це самостійне слово, яке в силу свого службового статусу не має самостійної синтаксичної позиції.

Серед інших спірних питань, пов'язаних із артиклем, існує проблема кількості артиклів. Існують два артиклі, але в останні часи привертає до себе увагу теорія трьох артиклів, що включає й „нульовий артикль”. Розглядати артикль як нульовий можливо, якщо визнати артикль не як окреме слово, а як морфему, тобто артикль виступає компонентом іменника. У цьому випадку

сполука „Артикль + Іменник” визнається аналітичним словом, компонент якого – слово – вільно переміщується: *a question, an important question, a very important question*, – і може замінюватися семантично значущим словом: *an important question – some important question*. Якщо визнати сполуку «Артикль + Іменник» як аналітичну, то сполуку іменника з прийменником також необхідно визнати як аналітичну, наприклад, *the violence of the storm*, що не має сенсу. Таким чином, теорія про третій „нульовий” артикль не має обґрунтування, хоча відсутність артикля – значуще питання.

Невизначений артикль (the Indefinite Article) в англійській мові походить від числівника *one*: *one* → *a, an*. Однак, його не завжди можна замінити на числівник *one*, оскільки така заміна може призвести до непорозумінь. Порівняймо:

You look like an idiot. – You look like one idiot.

It's a nice day. – It's one nice day.

Один використовується, коли ви хочете точно висловити свою думку або підкреслити унікальність предмета чи людини:

One look at his face told me all.

Невизначений артикль має такі значення:

1. Класифікація предмета, людини, явища: *It's a bus (not a car).*
It's a teenager novel (not for grown-up). He is an actor (not an artist).

2. Узагальнення – аналізований предмет чи обличчя не просто класифікується, а й виступає представником класу предметів, осіб, явищ. Особливо це характерно для прислів'їв та приказок, які виражають якості, характерні для будь-якого предмета чи людини з даного класу, або є своєрідною порадою кожному, тобто в цьому випадку чітко читається сенс невизначеності, узагальнення: *A hungry man is an angry man*

3. Незвичайність, яка очевидна при вираженні мір часу, відстані, ваги тощо. Буд: *An apple a day keeps the doctor away.*

Невизначений артикль зазвичай вживається з іменниками, що позначають обчислювані предмети в синтаксичній функції однини:

1. Підмета в реченнях із конструкцією *there is, there was, there will be*:

There is a stamp on the envelope. There will be a good concert next month.

2. Предикатива (іменної частини складеного іменного присудка):

I am a teacher, and she is a writer. Nigel is an optimist, his wife is a pessimist.

Але: *Are you pessimists or optimists?*

3. Прямого додатка:

He has a big family. Mary wants a husband and some kids.

Іменники, що позначають незліченні предмети та явища (збиральні, абстрактні), у всіх перерахованих синтаксичних функціях не мають артикля, тому що вживаються в загальному розумінні, зі значенням невизначеності:

It's fine weather today!

There is hot tea in the tea-pot.

There was joy in the children's eyes

У разі можна говорити про нульової статті, оскільки зберігається значення невизначеності.

1.2 Периферійні засоби вираження «невизначеності» в англійській мові

Невизначеність в англійській мові є полем, у центрі якого знаходяться певний і невизначений артикли, що несуть максимальне функціональне

навантаження і є найбільш спеціалізованими засобами вираження невизначеності постійного вживання. Решта коштів відносяться до периферії цього поля. Серед них, зокрема, можна відзначити такі:

1) займенники зі своїм значенням невизначеності: one, (a) certain, some, any, much, many, few, a few, little, a little, several.

A little money that I had come my way after my father death, in addition... [26]. — Невелике майно, що дісталось мені після смерті батька, — до того ж...

Займенники some, any та їх похідні можуть використовуватися в реченні як займенник іменник або як займенник прикметник для позначення невизначеної якості або кількості. Їх можна поєднувати з усіма класами іменників як в однині, так і в множині: *Some people are clever. Some are not. Something is wrong with my computer. Nothing can stop him. Everything is OK.*

Невизначений займенник один використовується для позначення осіб загального (безособового) характеру, як слово-заміна іменника, вже вжитого в реченні, щоб уникнути його повторення: *One should be patient. – Слід бути терплячим.* У цьому реченні чітко виражена категорія невизначеності, оскільки незрозуміло, кому саме слід проявити терпіння, тому рада сприймається як загальна рада всім.

Невизначений займенник one також використовується для позначення невизначеного часу: *One day we shall meet again. – Одного дня ми зустрінемося знову. One dark night there came a knock at the door. – Однієї темної ночі у двері постукали.*

2) приречення, що поєднуються тільки з невизначеністю: uch (a), many (a), (a) most:

In a word, before such an Amazing Offer, before such a vastness and variety of vistas, I was as helpless Adam at the preview of early oriental history. (Nabokov V. The Annotated Lolita). – Словом, перед таким сенсаційним оффертом, перед

таким широкими й різноманітними перспективами я був податливим, як Адам перед...

До більш віддаленої периферії належать такі засоби вираження невизначеності, як:

1) замінює one, something, nothing та ін.

I cannot say he behaved insolently or anything like that. – Не те, щоб він поводив себе нахабно, або що-небудь у цьому роді.

2) займенникові поєднання some, any, many, none + other (також з прийменником of):

They were misshapen, bare-necked, very swarthy and one of them wore dark [26]. – Вони були якогось кривого складу, з голими шиями, чорняві; один із них був у темних окулярах.

В англійській мові певний і невизначений артиклі також можуть уживатися з власними іменами. Група дослідників вважає, що артиклі вказують на перехід власного імені в загальне, інші дослідники говорять, що вживання артиклів пов'язане з наявністю описових і обмежувальних визначень, необхідністю виділити словосполучення, аспект, стан імені, об'єкт.

У разі первинної номінації невизначений артикль показує, що ім'я представлене як таке, що не має екстралінгвістичного підґрунтя:

An advertisement in a lewd magazine landed me, one brave day, in the office of a Mlle Edith [26]. – За оголошенням в непристойному журнальчику одного заповзятого дня я опинився в конторі якоїсь Mlle Edith.

Поєднання певного артикля з власним ім'ям має свою специфіку: актуалізується фон, що містить позитивну або негативну оцінку:

Despite my natural vigor, I am no pugilist, while the short but broad-shouldered Maximovich seemed made of pig iron [26]. – Незважаючи на

природну мою силу, я зовсім не боксер, між тим як низькорослий, але широкоплечий Максимович здавався відлитою із чавуну.

У цілому певний артикль свідчить про стійкі ситуаційні характеристики людини, які з своєї стійкості можуть вважатися відомими адресату.

Прикладом прояву принципу невизначеності в мовленні є неоднозначність вживання прикметника "certain", що означає «певний» в англійських реченнях: "particular thing, person etc. that you are not naming or describing exactly; enough of a particular quality to be noticed; someone you do not know but whose name you have been told" [22, с. 204]. Складається враження, що чим чіткіше інформація вербалізується у свідомості автора висловлювання за допомогою цієї лексики, тим більш неоднозначною стає його ідентичність у сприйнятті реципієнта: "I worked hard on certain actions, certain gestures" [23, с. 82]; "he returned to certain memories again and again" [15, с. 79]. Контекстуалізація пояснює значення нової номінації, яка застосовується лише в певних комунікативних ситуаціях: "A knotted neck scarf, a certain smell, the vaguest outline of a brooding, irritable presence" [15, с. 241]. "From these new heights they could see clearly, but they could not describe to each other certain contradictory feelings" [24, с. 5]. Значення, зрозуміле автору вислову, "розшифровується" іменником для одержувача повідомлення.

Таким чином, набуття двозначності через номінацію значення "певний, визначений" у поєднанні з об'єктивною реальністю викликає в реципієнта інтерпретаційний сумнів і робить інформацію, відому і зрозумілу автору, невизначеною для реципієнта ("certain" = "some" = "uncertain").

Така зміна у сприйнятті зумовлена відмінностями в когнітивних системах партнера та співрозмовника, а різниця між процесом продукування та сприйняття висловлювання стає очевидною через те, що «реалізація компонентів семантичної структури слова залежить від мовленнєвої ситуації».

Вона полягає у «вилученні певних параметрів об'єкта з фокусу уваги, що відбувається за допомогою мовних одиниць», що є закономірним з огляду на лінгвістичну природу принципу невизначеності.

Вплив принципу невизначеності на лінгвістичний вимір проявляється, як підтверджує Д. М. Шмельов, у «зворотній залежності парадигматичної постійності слова від ступеня його синтаксичної постійності».

Це означає, що ступінь сталості позиції слова в лексико-семантичній парадигмі залежить від ступеня синтаксичної зв'язності цього слова. Слова з вільними прямими значеннями (нерв, тінь, ризик) не мають жорстких синтаксичних обмежень (*nervous system / breakdown / student; deep /slanting / moving / her sister's shadow; to risk a battle / failure / one's life / one's fortune*), але мають постійну позицію в парадигматичних категоріях слів.

Слова з ідіоматично пов'язаними значеннями (*needle in a haystack, tight corner, bone of contention*) реалізують свої індивідуальні значення лише в сполученні з певними словами і не виявляють чіткої парадигматичної залежності. Така залежність є проявом принципу невизначеності на мовному рівні.

Тому проблема невизначеності здавна була предметом наукової думки. Проблема невизначеності стосовно буття та пізнання розвивалася в античній філософії як онтологічна та гносеологічна проблема. Сучасні філософи та науковці все більше цікавляться принципом невизначеності у зв'язку з науковими відкриттями ХХ століття, які підтверджують його статус універсального закону природи та його загальнометодологічний характер. У сучасній науковій парадигмі принцип невизначеності розглядається насамперед з антропологічної точки зору. Важливим наслідком застосування принципу невизначеності до людського пізнання є філософія індетермінізму.

Логіко-філософська категорія невизначеності виражає неупорядкованість і нестабільність. Як спосіб реалізації цієї категорії принцип

невизначеності вводить у наукове мислення такі поняття, як ймовірність, нестабільність і множинність явищ, у тому числі й мовних.

Принцип невизначеності невіддільний від мови як прояву людської природи, тому він поширився з квантової механіки в гуманітарні науки, став цінністю постмодерністського світогляду, увійшов у лінгвістичну площину. Таким чином, логіко-філософські проблеми принципу невизначеності можуть бути замінені лінгвістичними та фонетичними аспектами, що відображають складну та неоднозначну реальність.

РОЗДІЛ 2 СЕМАНТИЧНІ Й ПРАГМАТИЧНІ ОЗНАКИ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

2.1 Дієслова та їх роль у позначенні «невизначеності» в англійській мові, їх формальні відмінності

Зазвичай, коли ми повідомляємо щось англійською мовою, ми робимо це за допомогою стверджувальної пропозиції (наприклад: I study at the university) або негативної пропозиції (наприклад: I do not like working while I study at the university). В обох цих реченнях ми висловлюємо впевненість у викладених фактах. Однак якщо в процесі спілкування необхідно висловити невпевненість чи сумнів чи комунікатору необхідно передати якусь додаткову інформацію, то для позначення цього ми маємо використовувати певний мовний прийом. В англійській мові існує чотири основні способи [26] висловити невпевненість:

Вставні конструкції (наприклад, “I think ...”);

- Прислівники (наприклад, probably);
- Модальні дієслова;
- Дієслова (але окремий ряд) [26].

Цей розділ зосереджується на останньому пункті, дієсловах, щоб визначити їхню роль у вираженні "невпевненості" в англійській мові. Наводимо список найпоширеніших дієслів, що виражають непевненість. Зокрема, нижче наведено такі дієслова бажання (wishes), думки (thoughts), переконання (beliefs), хвилювання (worries) та сумніви (doubts): to accept, to love, to wait, to insure, to wait for, to wish for, to ask, to believe, to desire, to arrange, to doubt, to require, to make believe, to delude oneself, to imagine, to leave, to negate, to permit, to prefer, to pray, to expect, to rejoice, to retain, to suspect, to hope, to suppose, to fear, to want [31].

Всі ці дієслова можуть виражати непевність почуттів, бажання, непевненість, неточність і здивування. Але давайте подивимося на цю ж ситуацію з іншого боку. Ми можемо одночасно використовувати вигук, конструкцію або прислівник упевненості з будь-яким дієсловом у реченні [27]. Наприклад, вставна конструкція, що виражає найвищий ступінь впевненості:

- I'm sure – I'm sure it was very good of you, but you shouldn't have bothered [14]
- It's probable – This was highly probable that Bunny had had a mild tendency towards kleptomania [29]
- I'm pretty sure – But he did say that whatever track they were on, he was pretty sure it wasn't the right one [29].

Після цього слідує вставка, що вказує на достатню впевненість:

- I think – I think she was glad to see me [28].
- I don't think – I don't think I could stand it if I had to go to war [28].
- I reckon – How far might you call yourselves from the marshes, hereabouts? Not above a mile, I reckon? [19]
- I believe – Young as I was, I believe that I dated a new admiration of Joe

from that night [19]

Вставні конструкції, які виражають невпевненість:

- It's possible – It was possible that he had food poisoning or appendicitis or something [29].
- There's a (good) chance – There's a good chance that the judge will give him probation, which is not as easy as it sounds [29].
- I (can't) imagine – I can't imagine that a member of the faculty would write something like this, if that's what you mean [29].
- I suppose ' –I suppose there's nothing to be done, 'exclaimed Camilla [19].
- I guess – Well, I guessed you had dropped in somewhere to tea, 'said Clifford jealously [20].

Використання прислівників в одному реченні з дієсловами також може посилити вираження різних рівнів невпевненості [10]. Прислівники невпевненості: almost definitely, almost certainly, probably, apparently, possibly [10].

Модальні допоміжні дієслова не вимагають наявності дієслова до у питальних, заперечних або спонукальних реченнях. Модальні допоміжні дієслова не мають форми третьої особи однини на -s. До цієї категорії належать такі дієслова, як can, may, must, ought to, shall i will [16].

Функція модальних дієслів полягає в тому, щоб кодувати позицію мовця щодо пропозиційного змісту речення.

- Якщо модальність — це відношення між зовнішнім об'єктом і реченням, то це суб'єктивна модальність.

- Якщо модальність — це відношення між суб'єктом і предикатом речення, то це об'єктивна модальність.

Об'єктивна модальність — це значення відношення між повідомлюваним і дійсністю, тобто між реальністю та ірреальністю, яке міститься в замкнутій системі абстрактних синтаксичних категорій. Однак деякі речення мають суб'єктивну модальність на додаток до об'єктивної модальності. Вона пов'язана з поняттям «ставлення мовця до того, що повідомляється» і виражається на рівні логіко-граматичної частини речення, оскільки оцінка ступеня достовірності з погляду мислячого суб'єкта підлягає формально-граматичному вираженню [13].

Семантичну основу суб'єктивної модальності формує широке поняття оцінки, яке включає не лише логічний розподіл повідомлюваної інформації, а й емоційні реакції різного роду. Суб'єктивна модальність відображає ставлення мовця до змісту висловлювання, тобто усвідомлення мовцем змісту висловлювання та відповідність змісту повідомлення особистим і соціальним стереотипам і стандартам. Це другий обов'язковий аспект будь-якого висловлювання, який може бути виражений або прихований [30].

Одним із досягнень сучасного синтаксису є те, що різні граматичні форми, які раніше розглядалися окремо і формально, тепер аналізуються не тільки з точки зору форми, але й з точки зору змісту і об'єднуються в єдине поняття відповідно до їхнього змісту. Наприклад, вступні слова, словосполучення, речення, підрядні речення, частки та вигуки в реченнях тепер визнаються особливими засобами вираження суб'єктивної модальності [30].

Розглянемо два приклади:

- You must be mistaken [30].
- At this point, you must understand, we were on the verge of giving up [30].

Найчіткіше тлумачення першого прикладу полягає в тому, що автор на основі певних доказів або дедуктивних міркувань дійшов висновку, що людина, про яку йдеться, помиляється. Іншими словами, це факт. Це яскравий приклад суб'єктивної модальності. На противагу цьому, найчіткіша інтерпретація другого прикладу полягає в тому, що існують певні фізичні умови, за яких необхідно розуміти наслідки певної ситуації. Це також яскравий приклад об'єктивної модальності.

2.2 Вказівні та неозначені займенники як показник «невизначеності» в українській мові

Відсутність означеного артикля, а також формального неозначеного артикля не заважає таємній граматиці української мови виражати універсальну категорію означеності/неозначеності. Основне питання полягає в принципі категоризації граматичних засобів, тобто в тому, які засоби вважати граматичними, а які ні. Деякі дослідники говорять про існування в українській мові "надкатегорійних" артиклів.

В українській мові існує кілька способів вираження визначеності/невизначеності:

- 1) Виразити визначеність/невизначеність за допомогою займенників;
- 2) Вираження визначеності/невизначеності за допомогою дієприкметників.

В українській мові саме займенники виражають визначеність/невизначеність, тобто групи вказівних та неозначених займенників, які можуть безпосередньо виражати категорії визначеності та невизначеності. Наприклад, вказівні займенники той, цей, такий тощо виокремлюють предмет, особу чи явище з-поміж інших споріднених займенників. У цьому плані українська мова близька до незацікавленої

англійської, яка виражає категорію визначеності за допомогою означеного артикля *the*. У цьому випадку можна простежити спорідненість генеалогічно неспоріднених мов. При перекладі на українську мову англійські іменники, що містять означений артикль, збігаються з іменниками, що містять вказівні займенники *цей, той*. Наприклад:

I remember the girl. – Я пам'ятаю цю дівчину.

You are the man we are looking for. – Ви та людина, яку ми шукаємо.

Неозначені займенники в українській мові, такі як *хтось, щось, якийсь, чийсь, чиїсь, будь-хто* тощо, позначають існуючі, але невідомі особи чи предмети, їхні властивості, ознаки та якості. Тому в англійській мові вони представлені неозначеним артиклем або відсутністю артикля. Значення неозначених займенників ніколи не уточнюється і не розкривається в контексті. Однак слід мати на увазі, особливо при перекладі з української мови, що українські неозначені займенники не завжди відповідають іменникам з неозначеним артиклем в англійській мові. Неперехідний займенник можна перекласти еквівалентом англійського неперехідного займенника. У цьому випадку значення збігається, але визначена та невизначена морфеми відрізняються. Наприклад: Я не нездужаю і не хворію, але очі мої щось бачать і серце чогось чекає (Тарас Шевченко).

Серед українських мовознавців немає єдиної думки щодо віднесення цих слів до морфологічних класів. Так, М. Г. Доленко, І. І. Пацюк, М. А. Жовтобрюх відносять їх до певного розряду займенників. Це традиційний погляд на природу займенників, інші мовознавці, такі як О. К. Безпояско,

К. Г. Городенська та В. М. Русанівський, мають дещо інший погляд на це питання. На їхню думку, за своєю синтаксичною функцією займенники на зразок *хтось, щось, хтось, щось, щось, хтось* тощо належать до класу іменників [1, с. 17]. Їх роль у мовному вжитку особлива. Займенники не містять власної назви предмета, а мають лише класифікаційну ознаку, подібну до власної назви в контексті. У граматичній системі мови займенники утворюють підклас слів

узагальненої семантики ознак. Таким чином, навіть якщо недокументовані займенники не виділяються в окремий граматичний клас, можна зробити висновок, що вони є показниками категорії недокументованості, оскільки є словами, які передають неконкретне, узагальнене значення іменників з недокументованим артиклем в англійській мові.

О. К. Безпояско, К. Г. Холоденська та В. М. Русанівський, підтримуючи вчення І. Вівованець, відносять вказівні займенники *this, that, some, some etc.* до прикметників. Однак, на їхню думку, ці слова позбавлені семантичної специфіки і можуть нести семантичні ознаки лише в контексті. Це пояснюється тим, що ці слова виявляють відповідний семантичний зв'язок з прикметниками і можуть певною мірою відтворювати властивості предмета, названого супровідним іменником [1, 99].

Вказівні займенники *that, this* та *that* замінюють прикметникові форми з широким семантичним діапазоном, незалежно від їхнього високого рівня абстракції та змісту. Наприклад: "О боже! Як же бідний Василь добереться додому в таку негоду?" (М. Коцюбинський). Це пояснюється тим, що вказівні займенники виділяють об'єкт з-поміж багатьох подібних об'єктів і вказують лише на характерні ознаки цього об'єкта. Іншими словами, цей клас займенників вказує на конкретну особу або предмет. Коли ми говоримо «та дівчина», «та книга» або «той приклад», ми маємо на увазі конкретну дівчину, книгу або приклад і очікуємо, що наш співрозмовник володіє цією інформацією і розуміє, про кого або про що ми говоримо.

До граматичних засобів, що виражають неозначеність, відноситься номер один класу. Наприклад, людина (Тарас Шевченко) тремтіла в своєму латаному жупані (мається на увазі, що людина тремтіла). У цьому випадку також можна побачити схожість з англійською мовою, де неозначені займенники утворюються від числівника *one*. І в наведеному вище прикладі при перекладі на англійську мову вираз "one person" слід перекласти як "a

person", хоча вище зазначалося, що в англійській мові неозначені займенники не завжди можна замінити числівником one.

У світлі вищесказаного, числівник «один» можна вважати слабким або оригінальним елементом на різних етапах драматизації.

ВИСНОВКИ

Категорія неозначеності властива більшості мов. Вона може виражатися явно або неявно за допомогою означеного та неозначеного артиклів, як в англійській мові. В українській мові немає спеціальної морфологічної форми для вираження таких категорій. Для того, щоб правильно передати відтінки лексичного значення перекладеного тексту, важливо враховувати відмінності у репрезентації категорії неозначеності між англійською та українською мовами.

В англійській мові категорія неозначеності є чіткою і виражається регулярним вибором означеного або неозначеного артикля. Враховуючи наявність граматичної категорії неозначеності, можна зробити висновок, що поняття визначеності є важливим елементом світогляду для носіїв мови. Тому традиційним способом вираження визначеності та невизначеності в англійській мові є означений або неозначений артикль. У цій статті розглядаються різні погляди дослідників на природу, значення, кількість та основні способи вживання артиклів. Окрім означеного та неозначеного артиклів, категорія невизначеності в англійській мові може виражатися різними формами займенників. Такі граматичні категорії називаються периферією неозначеного способу вираження.

В українській мові категорія неозначеності є імпліцитною і виражається лексичними значеннями, але необхідно розглянути цю категорію з точки зору порівняльного аналізу. Порівняльний аналіз категорій визначеності та неозначеності в англійській та українській мовах виявляє риси, спільні для генетично неспоріднених мов.

В українській мові категорія неозначеності виражається певними групами займенників та певними формами прикметників. Про те, що категорія неозначеності властива українській мові на інтуїтивному рівні, свідчать також

приклади вираження визначеності та невизначеності в старослов'янських мовах, з яких пізніше розвинулася українська.

Усі нюанси вираження невизначеності в англійській та українській мовах слід враховувати при перекладі з однієї мови на іншу, щоб передати лексичні та граматичні відтінки значення в мові перекладу.

Коли комунікатор не зовсім впевнений або йому потрібно висловити невпевненість у повідомленні, в англійській мові є кілька способів виразити її. Чотири основні способи вираження невпевненості в англійській мові — це афікси, прислівники, модальні дієслова та звичайні дієслова. Деякі з цих способів передбачають використання модальних слів, зокрема модальних дієслів, таких як *can, could, may, might, should* і *would*. Модальні слова можна класифікувати за їхнім значенням як припущення (*alleged*), ймовірність (*probability*), очікування (*should*), необхідність (*must*) і можливість (*may, maybe*). В англійській мові існує низка дієслів, що використовуються як індикатори невизначеності. На практиці, однак, може використовуватися будь-яке звичайне дієслово, за умови, що воно вживається з прислівником, що виражає невпевненість (*uncertain*). Лексичні та граматичні засоби вираження невпевненості в українській мові, на відміну від англійської, зазвичай зустрічаються не в аспекті дієслів, а в аспекті іменників, прикметників, прислівників та числівників. Модальність в українській мові виражається додаванням або вставкою слів, словосполучень або речень, які граматично не пов'язані з членами речення. Залежно від значення, модальні слова в українській мові можна поділити на такі групи упевненості, невпевненості, ймовірності, джерела повідомлення, логіки, емоційної оцінки, залякування — модальні слова зі значенням контакту — іллокутивна модальність. Категорії невпевненості в сучасній українській мові, проблема статусу та позиціонування категорії невпевненості не є до кінця з'ясованою, але більшість дослідників вказують на існування стійких та універсальних ознак цієї категорії в незліченній кількості мов, у тому числі й в українській мові. Це

пов'язано з тим, що, згідно з філософськими вченнями, визначеність є природним та ідеальним станом і проявом буття, тоді як невизначеність вважається відхиленням або порушенням цього стану. Незважаючи на значні відмінності у структурі англійської та української мов, на основі порівняльного аналізу було виявлено, що вираження категорії невизначеності має певні спільні риси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
2. Лабетова В. (2016). Категорія визначеності/невизначеності у світі функціонального підходу до вивчення мови. Лінгвістичні студії.
3. Поляк І. (2019). Функційно-семантична категорія неозначеності в сучасній українській літературній мові: автореф. дис. канд. філол. наук. Луцьк
4. Abbott, Barbara. (2001). “Definiteness and Identification in English” Selected papers from the 7th International Pragmatics Conference, vol. 2. International Pragmatics Association.
5. Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar. – М., 2000.
6. Curme G.O. A grammar of the English language. – London, 1931.
7. Dooley, J. (2013). Grammarway 4 with answers. Jenny Dooley, Virginia Evans. Express Publishing.
8. Foley, M. (2012). MyGrammarLab Advanced C1/C2. With key. Mark Foley, Diane Hall. Pearson Education Limited.
9. Hawkins J.H. Definiteness and indefiniteness. A study in reference and grammatically prediction. – London, 1978.
10. Hoyer, Leo. (1997). Adverbs and modality in English. London: Longman.
11. Huddleston, Rodney. (1976). Some theoretical issues in the description of the English verb.
12. Ilyish B. the Structure of Modern English. – М., 1965.
13. Kratzer, A. (2012). Modals and conditionals. Oxford University Press.

14. Lakoff, G. (1976). Hedges: A study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts.
15. McEwan I. Atonement / I. McEwan. - London : Vintage Books, 2007a. - 375 p.
16. Portner. (2009). Subjective vs. objective modality: What is the difference? In: Michael Fortescue, Peter Harder and Lars Kristoffersen, eds., Layered structure and reference in a functional perspective.
17. Palmer, F. R. (2001). Mood and Modality. Cambridge University Press.
18. Stevenson Robert Louis. Treasure Island. – Oxford university press

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

19. Dickens, Ch. (1861). *Great Expectations*. Penguin Books
20. Lawrence, D. H. (1928). *Lady Chatterley's Lover*. Penguin Books
21. Leech G., Svartvik J. *A Communicative Grammar of English*. – M., 1983.
22. *Longman Dictionary of Contemporary English: [3rd Edition]*. - Longman, 2000. - 1680 p.
23. McCarthy T. *Remainder* / T. McCarthy. - London : Alma Books, 2006. - 320 p
24. McEwan I. *On Chesil Beach* / I McEwan. - London : Jonathan Cape, 2007b. - 166 p.
25. Nabokov V. *The Annotated Lolita*. – England: Penguin books.
26. Nizhnik, L., & Galaidin, A. (2021). Modal verbs to express confidence and uncertainty. *Scientific Journal of Polonia University*, 40 (3).
27. Portner. (2009). Subjective vs. objective modality: What is the difference? In: Michael Fortescue, Peter Harder and Lars Kristoffersen, eds., *Layered structure and reference in a functional perspective*.
28. Salinger, J. D. (1951). *The Catcher in the Rye*. Penguin Books.
29. Tartt, D. (1992). *The Secret History*: Penguin Books.
30. Verstraete, Jean-Christophe. (2000). Subjective vs objective modality in Functional Grammar: Criteria, types, and unmarked options. Presented at the 9th International Conference on Functional Grammar.
31. Watkins, M. (1991). *Practise Your Modal Verbs*. Mike Watkins. Longman.